

To be a sport

In het laatste kwart van de negentiende eeuw werd de Engelse term 'sport' in Nederland geïntroduceerd. Tot de sport werden niet alleen activiteiten zoals cricket, voetbal en tennis gerekend, maar ook een Engelse manier van leven. 'To be a sport' hield in dat men een gentleman was, een moedig en goed mens. De moderne sport ontstond toen oude volksvermaken steeds meer veranderden in spelen met nationaal vastgestelde regels. In Engeland was dit proces al afgerond aan het einde van de achttiende eeuw. De eerste Nederlanders die in contact kwamen met deze moderne sporten waren leden van de nieuwe industriële elite, vooral jongeren, die veel reisden. Veel Engelse sporten werden door de terugkerende Nederlanders vrijwel ongewijzigd overgenomen. Eén van die Nederlandse kosmopolieten was de Haarlemse Willem Johan Herman Mulier, beter bekend als Pim Mulier.

HFC

Mulier introduceerde en bevorderde al op jonge leeftijd verschillende uit Engeland afkomstige sporten in Nederland. Hoewel hij in 1865 werd geboren in het Friese Witmarsum, kwam de kleine Pim al op tweejarige leeftijd met zijn ouders naar Haarlem. Sport speelde al vroeg een grote rol in zijn leven. Toen Pim vier jaar was, zette zijn vader de kleuter zonder pardon op schaatsijzers. Zo leerde hij, misschien wel met meer vallen dan opstaan, schaatsen. Op zesjarige leeftijd werd hij door zijn reislustige ouders op een kostschool in Noordwijk achtergelaten, waar hij zijn ogen uitkeek. Hier bevonden zich veel Engelse jongens die behalve

cricket ook 'football' speelden. Waarschijnlijk leek dit spel meer op rugby dan op het tegenwoordige Nederlandse voetbal ('soccer'), maar het was voor Mulier de aanleiding om met zijn vriendjes ook het spel te gaan spelen. In 1879 zag hij een leren rugbybal hangen bij de Gruyter in Amsterdam, een winkel die gespecialiseerd was in Britse sportartikelen. Omdat hij zelf niet genoeg geld had, hield de jonge Pim een collecte onder zijn klasgenoten en spaarde genoeg bij elkaar om de bal te kopen. Nu had het stel echter nog een voetbalveld nodig. Tot afgrijzen van enkele Haarlemse boeren speelden de jongens sindsdien op de weilanden achter de Haarlemmer Hout. Hun spel werd echter regelmatig onderbroken door boze boeren en boswachter Kolderie, die de

voetballertjes van de weilanden verjaagden. Na het schrijven van een brief aan burgemeester Jordens kreeg de veertienjarige Mulier een eigen speelveld toegewezen. "De gemeente Haarlem is bereid U de Koekamp in onderhuur af te staan als worstelperk voor U en Uw kornuitjes," schreef de burgemeester. Hetzelfde jaar richtte Pim samen met zijn vrienden de allereerste voetbalclub van Nederland op: de Haarlemsche Football Club (HFC). De club, die sinds 1959 de Koninklijke HFC heet, bestaat nog steeds en is één van de grotere verenigingen in Nederland.

Karel Lotsy

Op het terrein van de inmiddels landelijk bekende HFC speelde het Nederlandse elftal

in 1907 en 1910 interlands tegen België. Tegen die tijd dook er een nieuw lid op bij de vereniging, dat later veel zou gaan betekenen voor de voetbalwereld. Karel Lotsy was in 1909 met zijn ouders en zijn zussen vanuit Leiden naar Haarlem verhuisd. Hij was lid geweest van het Leidse Ajax, een club die later ter ziele ging, en ging nu wedstrijden spelen bij de HFC. Hoewel zijn capaciteiten als speler matig waren, bleek al gauw dat de jonge Karel andere kwaliteiten had. In 1911, op achttienjarige leeftijd, werd Karel Lotsy bij HFC benoemd tot tweede secretaris, een functie waarin hij het toezicht op de lagere elftallen kreeg. In die periode ontdekte hij hoeveel via de sport voor de karaktervorming van de jeugd zou kunnen worden gedaan. Na een periode van afwezigheid door zijn werk

als botanist in het buitenland, keerde Lotsy in 1917 terug bij de club als voorzitter. In 1921 nam hij de leiding van het eerste elftal, dat in twee achtereenvolgende seizoenen was gedgegradeerd, op zich. Hoewel 'mental coaching' een recente term is, werd deze aanpak in de praktijk al eerder toegepast. Lotsy ontwikkelde voor het eerste elftal op een intuïtieve manier zijn befaamd geworden 'mental training': een concentratiemethode. Hij schreef onder meer alle elf spelers van het eerste team tweemaal per week afzonderlijk twee brieven, waarin hij de voetballers vurig aanspoorde alles te doen om HFC terug te brengen in de hoogste klasse. Zijn toewijding wierp binnen twee jaar vruchten af: in maart 1923 bereikte het eerste elftal

het gestelde doel.

Pioniers

Lotsy's organisatietalent bleef ook buiten de club niet onopgemerkt. Lotsy kreeg steeds meer functies in de voetbalwereld. Zo was hij lid van de westelijke elftalcommissie, voorzitter van de Dordtse voetbalbond en districtsbestuurder van de KNVB. In 1924 ging hij mee naar de Olympische Spelen in Parijs teneinde ervaring op te doen als sportleider. Later zou hij verschillende functies bekleden in de Olympische Spelen organisatie (onder andere het Nederlands Olympische Comité), de FIFA (de wereldvoetbalorganisatie) en de Nederlandse Sport Federatie. Ook voor Pim Mulier, die ooit werd omschreven als 'een heer van stand met schaatskuiten', geldt dat zijn grootste betekenis lag op het organisatorische gebied. Hoewel Pim zelf enthousiast verschillende sporten beoefende - zoals voetbal, atletiek, cricket, rugby, tennis, kaatsen, wielrennen en schaatsen - bleek hij het meest invloedrijk

als instigator van allerlei activiteiten en organisaties. In 1889 richtte hij de Nederlandse Atletiek en Voetbal Bond (NAVVB) op. Deze bond zou de atletiek echter al gauw opzij schuiven en zich alleen nog maar met voetbal bezig gaan houden. De NVVB werd hierdoor de voorloper van de Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond (KNVB). Ook bracht de fervente schaatser de Internationale Schaats Unie, die vader is van de Friese Elfstedentocht zoals wij die nu kennen, tot stand. Verder is Muliers naam verbonden met de Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding en de succesvol gebleken Nijmeegse Vierdaagse. Daarbij schreef hij ook veel over sport. In tijdschriften, zoals het door hemzelf opgerichte Sportblad; maar ook in boeken, zoals Winter-sport, Cricket en Atletiek en voetbal, dat wel het eerste Nederlandse sportboek is genoemd. Duidelijk is dat zowel Pim Mulier als Karel Lotsy een grote stempel hebben gedrukt op de sportwereld in Nederland. Zij worden dan ook beschouwd als twee van 's lands belangrijkste

Ruud Gullit, Arthur Numan en Barry van Galen voort. De HFC werkt tegenwoordig samen met Ajax, die natuurta-lenten van HFC Haarlem in zijn jeugdopleiding opneemt, en speelt de vereniging in de eerste divisie van het betaalde voetbal. Het hoogtepunt in de geschiedenis van de 'Roodbroekenclub' is het landskampioenschap dat de vereniging in 1946 behaalde. Het kampioenselftal bestond uit illustere spelers als Wim Roozen, Piet Groeneveld en de legendarische Kick Smit. Deze sportieve melkboer, die officieel Johannes Chrisos-tomos heette, is volgens velen de beste voetballer die Haarlem ooit heeft voortge-bracht. Omdat de energieke Smit tijdens een wedstrijd over het hele veld te vinden was, werd hij al gauw 'de swerver' genoemd. De tactisch sterke Smit speelde 29 interlands waarin hij 26 doelpunten scoorde. Smit speelde in Oranje met onder meer Faas Wilkes en Abe Lenstra. Uit de drie

sportpioniers. Een deel van die glorie straalt ook af op Haarlem, waar beiden ooit woonden. De stad kan dan ook beschouwd worden als de bakermat van de moderne sport in Nederland.

Koninklijke clubs

De moderne sport is ook in het Haarlem van tegenwoordig nog duidelijk aanwezig. Honderden verenigingen zijn actief in de stad, waaronder naast de wat meer geijkte sporten zoals tennis, wielrennen, handbal, zeilen, hockey en het typisch Nederlandse korfbal, ook meer exotische namen vallen, zoals 'futsal' (een vorm van zaalvoetbal). Ook één van de CIOS-opleidingen (Centraal Instituut Opleiding Sportleiders) is gevestigd in Haarlem. Veel sportieve clubs gaan al ver in de Haarlemse geschiedenis terug. Eén van vele voorbeelden is HFC Haarlem; een voetbalvereniging die niet moet worden verward met de bijna gelijknamige, maar koninklijke, club. HFC Haarlem werd pas tien jaar later opgericht, in 1889, en bracht in recentere jaren topvoetballers zoals

namen van deze bekende voetballers ontstond later de stripheld Kick Wilstra, een creatie van tekenaar Henk Sprenger, die in de jaren vijftig van de twintigste eeuw zeer populair was. De eerste strip over de voetbalheld werd uitgegeven in 1949 en de strip heeft daarna in diverse kranten gestaan.

Naast de veldsport is ook de watersport al decennialang goed vertegenwoordigd in Haarlem. De Koninklijke Roei- en Zeilver-

niging Het Spaarne werd bijvoorbeeld al in 1885 opgericht. Het eerste onderkomen van de vereniging in 1885 was een soort woonboot aan de Friesche Varkenmarkt in Haarlem. Hierin woonde de bootsman en er was plaats voor vier boten. Dit is tegenwoordig wel anders. De club, die begon met 75 leden, telt er tegenwoordig ruim 900 en heeft nu de beschikking nu in een echte botenloods aan het Marisplein. Ook voor de 'hersensport' is in de vorm van tientallen schaak-, bridge- en damclubs een

rol in Haarlem weggelegd. Voor eenieder die op zoek is naar een sport om te beoefenen in Haarlem, is de keus niet gemakkelijk. Niet in de laatste plaats dankzij Pim Mulier is de diversiteit groot. Haarlem doet haar naam als wieg van de moderne sport eer aan.

Haarlemse helden

Naast Pim Mulier heeft Haarlem nog legio sporttalenten voortgebracht. Een aantal van deze sportlieden verworven tijdens hun carrière een echte heldenstatus en zijn nog steeds de trots van hun stad. Een kleine selectie:

Jaap Eden (1873 - 1925)

Nederlands eerste sportheld, Jaap Eden, was een vriend van Pim Mulier. Eden blonk uit in schaatsen zowel als wielrennen. Hij behaalde vijf keer de titel van wereldkampioen. Drie keer

op de ijzers, in 1893, 1895 en 1896; en twee keer op de fiets, in 1894 en 1895.

Het wereldkampioenschap schaatsen werd in 1893 voor het eerst georganiseerd door Pim Mulier opgerichte Internationale Schaats Unie in Amsterdam. Eden won de 500, 1.500 en de 5.000 meter en was daarmee de onbetwiste kampioen. In zijn thuishaven Haarlem werd Eden als held verwelkomd. Zijn bekendheid strekte zich al snel uit over heel Nederland. Tijdens het EK schaatsen van 1894 in Noorwegen miste Eden de 500 en 1.500 meter vanwege een slip-

pertje met een kamermeisje in het hotel waarin hij logeerde. De dag daarna bond Eden, alsof er niets gebeurd was, de ijzers onder en legde hij de vijf kilometer af in een recordtijd. Zijn tijd van 8.37,6 (ruim een halve minuut onder het vorige record) bleef zeventien jaar lang het wereldrecord. Zijn specialiteit, een hoog tempo zeer lang kunnen volhouden, leverde Eden de bijnaam 'De Locomotief' op. In 1895 overbrugde hij de tien kilometer in een recordtempo van 17.56,00. In een tijd zonder klapschaatsen en indoorbanen was dit een prestatie waar

zelfs fans aan twijfelden. Het ongeloof was zo groot dat in sommige kranten werd bericht dat Eden te weinig ronden had geschaatst. Na zijn overwinning in het daaropvolgende jaar zette Eden zijn schaatsen in het vet en stortte hij zich op een professioneel wielerbestaan, omdat deze tak van sport hem een beter financieel vooruitzicht bood. Behalve als een sportman stond Eden ook bekend als een levensgenieter. Pim Mulier merkte ooit over Eden op: "Hij leeft niet bedaard genoeg en heeft voortdurend een kolossale sigaar in bewerking." Een scherpe constatering, want een paar jaar later had Eden al zijn krachten verbruikt en raakte hij in de vergetelheid. Jaap Eden stierf in 1925 op

51-jarige leeftijd.

Adriaan Paulen (1902 - 1985)

"Niet lullen, maar lopen," was het credo van de Haarlemse sportman Adriaan Paulen. Deze eigenzinnige Haarlemmer was de eerste Nederlandse atleet die een olympische finale haalde (Antwerpen, 1920) en had een hekel aan sporters die zeurden. Al op zeventienjarige leeftijd werd hij bij zijn internationale debuut zevende op de 800 meter. Paulen werd ook nationaal kampioen op de 400, 800 en 1500 meter. Hoewel hij als atleet en later als sportbestuurder groot werd in de atletiek, lag zijn hart toch het meest bij het voetbal. Al in

zijn jeugd speelde hij als rechtsbuiten bij HFC Haarlem, waar hij in het eerste elftal uitkwam tegen onder andere Ajax en Feyenoord. Paulen omschreef zichzelf als 'wild veulen' op het veld; een omschrijving die zijn enthousiasme voor het voetbal treffend weergaf. De 'nagel aan zijn doodskist' was een meniscusblessure die ervoor zorgde dat Paulen al op achttienjarige leeftijd moest stoppen met voetbal. Hij ging verder als atleet, maar vond de sport 'eenzaam'. Op zijn vijftiengste stopte hij met atletiek en begon een studie als mijnningénieur in Delft. Naast zijn werk bleef Paulen actief in de atletiek als bestuurder. Als sportman, official en bestuurder was hij aanwe-

zig bij maar liefst twaalf Olympische Spelen. Hij was voorzitter van de KNAU (Koninklijke Nederlandse Atletiek Unie), directeur van het NOC (Nationaal Olympisch Comité) en president van de IAAF (International Association of Athletics Federations).

Jacques van Egmond (1908 - 1969)

Jacques van Egmond, wielrenner, stond bekend als een meester op de lange sprint. Als hij eenmaal 'de grote molen' in gang had gezet, waren maar slechts enkelen in staat zich met hem te meten. Deze kracht was tevens ook zijn zwakte, erkende hij zelf. "Ik miste de flitsende demarrage; ik was geen compleet sprinter," zei hij ooit. Ondanks zijn zwakke punten wist Van Egmond tijdens de Olympische Spelen in Los Angeles van 1932 het goud te pakken op de 1.000 meter sprint. In de jaren vijftig van de vorige eeuw, toen hij achter zijn wielercarrière al een punt had gezet, open hij een café in Haarlem. In het pand hangt tegenwoordig nog altijd de foto van Egmonds grootste triomf: die van Olympisch kampioen.

Kees Akerboom (1952)

Haarlems beste basketballer is zonder twijfel Kees Akerboom. De slungelachtige Akerboom begon al in de jaren zestig van de vorige eeuw op Haarlemse pleintjes met het schieten van ballen. Urenlang oefende hij daar in zijn eentje. Toch kwam hij haast per ongeluk terecht in de professionele basketbalwereld. Toen zijn moeder bij de bank duizend gulden wilde lenen voor een brommer voor haar zoon, vond de bankbediende dat wat buitensporig. Moeder Akerboom legde uit dat de brommer wat duur uit zou vallen, gezien de opmerkelijke lengte van haar zoon (2.07 m). Zij kreeg vervolgens niet alleen het geld, maar ook het telefoonnummer van een basketbaltrainer. De 16-jarige Akerboom meldde zich bij trainer Jan Janbroers die hem een bal in een netje liet gooien en onmiddellijk overtuigd was van

zijn talent. In de jaren zeventig maakte het beroemde Levi's Flamingo's onder leiding van Janbroers mede dankzij het dodelijke schot van Akerboom furore in Nederland en Europa. De Haarlemse club werd driemaal achtereenvolgend, in 1971, 1972 en 1973, Nederlands kampioen. Akerboom vertrok in 1975 naar Den Bosch en werd daar nog vijfmaal nationaal kampioen met zijn club. Na jaren getob met een knieblesure zette Akerboom in 1988 een punt achter zijn carrière. Zijn zoon Kees jr., die met zijn 1.98 iets kleiner is dan Kees sr., zet de familietraditie voort en speelt tegenwoordig professioneel basketbal in Groningen.

Yvonne van Gennip (1964)

Als kleuter deelde Yvonne haar oudere zus al mee dat ze later beroemd zou worden. Zeventien jaar later zou zij die voorspelling uit laten komen. In 1988 waren zo'n 35.000 mensen op de Grote Markt bijeengekomen om de ijskoningin te huldigen. Yvonne was net uit Calgary, Canada, teruggekeerd van

de Olympische Spelen, waar ze tot ieders stomme verbazing drie keer goud won. Op de 1.500, 3.000 en 5.000 meter versloeg zij haar tegenstandsters uit onder andere de DDR; een prestatie die een Nederlandse rijdstster nog nooit had kunnen leveren. Dubbel verrassend waren de overwinningen omdat Yvonne nog amper drie maanden voor de Winterspelen in het ziekenhuis lag, waar ze vanwege een slijmbeursontsteking een operatie aan haar voet moest ondergaan. Hoewel zij voorheen bekend stond als een sprintster, reed Van Gennip in Calgary op de drie en vijf kilometer wereldrecords. In 1988 won ze tijdens de wereldkampioenschappen de zilveren medaille. Tegenwoordig is Yvonne actief als consulent Jeugdsport bij Sportservice Noord Holland.

Sport als uitdaging

Piet Huijg is een sportman in hart en nieren. Vanaf 1970 tot 1984 was hij een actieve (betaalde) voetballer bij HFC Haarlem. In 1976 begon hij samen met zijn zwager een winkel in sportartikelen. Hij vertelt: "Mijn schoonvader zei een keer tegen ons: jullie zijn allebei gek van sport, waarom beginnen jullie geen sportzaak?" Het duo kocht vervolgens een groot pand in de Generaal Cronjéstraat in Haarlem, waar de sportzaak nog steeds gevestigd is. Sport staat bij eigenaar Piet - die zelf aan schaatsen, tennis, hardlopen en fietsen doet - duidelijk hoog in het vaandel. "Sport heeft een hele interessante en emotionele waarde. Mensen zijn namelijk hetzelfde als ze samen sporten en dat is hartstikke leuk. Standverschillen verdwijnen. Bovendien is sport heel uitdagend: je moet jezelf steeds opnieuw bewijzen en waarmaken." Huijg wil dan ook zoveel mogelijk verschillende sporten in zijn assortiment vertegenwoordigen. "Van een pingpongballetje tot een hardloopschoen!" zegt hij trots.

Gewoon golfen

Openbare Golfbaan Spaarnwoude schuift alle clichés wat betreft golfen resoluut terzijde. Toen de golfbaan in 1977 werd opgericht, was golfen nog voornamelijk voorbehouden aan een beperkte groep welgestelde mensen. In het vertrouwen dat dit zou veranderen, maakten de oprichters er een openbare baan van. Tegenwoordig is golfen geen elitaire sport meer en is de sport populair in brede lagen van de bevolking. Jaarlijks ontvangt de golfbaan zo'n 350.000 bezoekers van jong tot oud. Beginners kunnen de sport aanleren op de golfschool van de baan, terwijl gevorderden hun speelniveau kunnen verbeteren met lessen. Met 66 holes, verdeeld over zeven banen, is Golfbaan Spaarnwoude de grootste van Europa. Op de mooie, bosrijke golfbaan met veel waterpartijen kan de liefhebber dus zijn of haar hart ophalen. En wanneer de

buitenlucht hongerig maakt, kunnen sportievelingen terecht bij het restaurant 'Graan voor Visch'. Het in een nostalgische stolpboerderij gevestigde restaurant dankt zijn naam aan de inpoldering waarop het

gebouwd is. Na de drooglegging ontstond op de plek waar nu Golfbaan Spaarnwoude ligt de Zuid-Spaarndammerpolder, waar graan werd verbouwd.

Inspiratie

In films of tv-series wordt het bowlen geregeld gebruikt als leidraad voor de meest uiteenlopende verhaallijnen. Spannende, komische en ontroerende situaties komen volledig tot hun recht in een herkenbaar decor vol audiovisuele facetten die de bowlingsport voor iedereen toegankelijk maakt. Meesterlijke camerashots, wervelende actiescènes en sprankelende dialogen zorgen voor een gulle lach of ingehouden adem. De toeschouwer volgt elke beweging en beleeft mee, stevent achter de bal recht op een strike af, kiest partij voor de winnaar of verliezer en vraagt zich bij de aanblik van een bowlingtas af of deze gevuld is met gestolen geld of het hoofd van een maffiabaas.

Iets in deze sport boeit en inspireert filmmakers en scenarioschrijvers uitermate, waardoor bowlen de fantasie prikkelt en tot de

verbeelding spreekt.

Huisleague

Ook T.J. Hoog, eigenaar van Bison Bowling te Haarlem, liet zich inspireren door het bowlen. "Ik heb mijn hele leven al in de bowling gezeten. Het is een fascinerend spel," vindt hij. In 1982 opende Hoog in winkelcentrum Bison Spoor in Maarssen zijn eerste bowlingcentrum, dat hij de toepasselijke naam Bison Bowling gaf. In 1999 nam hij een bowling aan de Orionweg in Haarlem over van de familie Claus. De bewuste bowling bestond al vijfen-

dertig jaar en na een ingrijpende verbouwing kon de vierde Bison Bowling in Nederland zijn deuren openen, naast bowlingcentra in Maarssen, Utrecht en Bilthoven. "Vroeger was dit een relatief klein centrum, met slechts acht banen. Stukje bij beetje is dat aangebouwd,

en nu is Bison Bowling, met achttien banen en groot grillrestaurant, één van de grotere bowlingcentra." Hoog heeft zelf nooit professioneel gebowld. "Ik bowl af en toe, net als ieder ander!" Wel worden van maandag tot donderdag door plaatselijke verenigingen huisleagues gespeeld en huurt de Nederlandse Bowling Federatie voor wedstrijden regelmatig banen bij Bison Bowling.

De gegevens van Bison Bowling vindt u terug in het zakenregister, achterin het boek. Hier vindt u uiteraard ook de gegevens van alle andere ondernemers terug.

